

AYDINLANMA DİN DEMOKRASİ

II. ILGAZ FELSEFE GÜNLERİ
13-14-15 EKİM 2011 ILGAZ / ÇANKIRI

Editör: Yrd. Doç. Dr. Ömer BOZKURT

Ankara 2012

Eskiyeni Yayınları: 16

AYDINLANMA DİN DEMOKRASİ

II. Ilgaz Felsefe Günleri
13-14-15 Ekim 2011 Ilgaz / Çankırı

Editör: Yrd. Doç. Dr. Ömer BOZKURT

Kitaptaki yazıların sorumlulukları yazarlarına aittir.

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no:13178)

Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt:

KALKAN MATBAACILIK
Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler
Tel: 0312.3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Ağustos 2012

ISBN: 978-605-5978-15-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

web: www.eskiyeni.org – e-mail: fer@fer.com.tr

II. ILGAZ FELSEFE GÜNLERİ

AYDINLANMA DİN DEMOKRASİ

13-14-15 EKİM 2011 ILGAZ / ÇANKIRI

DÜZENLEME KURULU

- Prof. Dr. Necati ÖNER (SEMPOZYUM BAŞKANI)
Yrd. Doç. Dr. Şamil ÖÇAL (Sempozyum Yürütücüsü)
Yrd. Doç. Dr. Ömer BOZKURT (Sempozyum Yürütücüsü)
Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAS (Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Ekrem YILDIZ (Kırıkkale Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Seyit AYDIN (Kastamonu Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. İsmail KÖZ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yavuz UNAT (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan YILDIZ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Şafak URAL (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan POYRAZ (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Gürbüz DENİZ (Ankara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAVLAK (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Birgül BOZKURT (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Öğr. Gör. Mustafa YILDIRIM (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Arş. Gör. Esat Burak ŞAMAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Arş. Gör. Murat ÖNER (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

BİLİM JÜRİSİ

- Prof. Dr. Necati ÖNER (Türk Felsefe Derneği Başkanı)
Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)
- Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY (Emekli Öğretim Üyesi)
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail KÖZ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yavuz UNAT (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTAR (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep KILIÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdulkadir ÇÜÇEN (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdulkuddus BİNGÖL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Lokman ÇİLİNGİR (Kırıkkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Şafak URAL (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan POYRAZ (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Sait REÇBER (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdal CENGİZ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Ertuğrul TURAN (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gürbüz DENİZ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Şamil ÖÇAL (Kırıkkale Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAVLAK (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ömer BOZKURT (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
SAPERE AUDE: YÜREKLİCE DÜŞÜN <i>Hüseyin Gazi TOPDEMİR</i>	11
AYDINLANMA, BİLİM VE BİREYLEŞME <i>Şafak URAL</i>	19
AYDINLANMA DÖNEMİ VE İNSAN BİLİMLERİ <i>Sema ÖNAL</i>	37
İNSAN HAKLARI AÇISINDAN AYDINLANMANIN ÖNEMİ <i>A. Kadir ÇÜÇEN</i>	53
“AYDINLANMA’NIN DİYALEKTİĞİ”NDE (DİALEKTİK DER AUFKLÄRUNG) DİN ALGISI. <i>Arslan TOPAKKAYA</i>	65
AYDINLANMA FELSEFESİNE GÖRE BİLGİ-İNANÇ İLİŞKİSİ <i>Halil KAYIKCI</i>	81
ÇAĞIMIZIN SORUNLARI, DEMOKRASİYE YAPILAN ELEŞTİRİLER VE YENİ ARAYIŞLAR <i>Talip KARAKAYA</i>	93
ROUSSEAU’NUN TOPLUMSAL SÖZLEŞME KURAMI VE ÖZGÜRLÜK TASARIMI <i>Seyit COŞKUN</i>	111
AYDINLANMA, TARİH VE SİYASET: YENİ BİR TARİH ANLAYIŞININ OLANAĞI ÜZERİNE BİR DENEME <i>Kurtul GÜLENC</i>	129
AYDINLANMA MİTOSUNDAN UYANIŞ: BİLİMLER KRİZİ VE FELSEFE <i>Hüseyin AYDOĞDU</i>	149
AYDINLANMA TOTALİTER MİDİR? <i>Metin BECERMEN</i>	191
HANGİ AKIL? LACAN’DAN SONRA AKILCILIĞI DÜŞÜNMEK <i>Esat Burak ŞAMAN</i>	209
NESELLİĞİN ÖLÇÜTÜ: ÖZNELLİK AYDINLANMA KUŞKUCUĞUNDA BİR GEZİNTİ <i>Mustafa YILDIRIM</i>	217

NİETZSCHE’NİN TARİH DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA AYDINLANMA AKLI’NA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ <i>Banu Alan SÜMER</i>	227
AYDINLANMA’YA BİR ELEŞTİRİ: FRANKFURT OKULU VE ELEŞTİREL TEORİ <i>Kamuran TIBİK</i>	237
AYDINLANMANIN PARADOKSLARI VE ELEŞTİREL TEORİ <i>Gamze CANPOLAT</i>	255
AUFKLÄRUNG, KRİTİK VE İDEALİST POLİTİKANIN SONU <i>Funda Günsoy KAYA</i>	269
BAŞKA İNSANIN YÜZÜNDE AÇIĞA ÇIKAN HÜMANİZM <i>Kudret ARAS</i>	283
AYDINLANMA NEDİR? <i>Ahmet KAVLAK</i>	297
AYDINLANMA FELSEFESİNİN TEMEL DEĞERLERİNE İLK DÖNEM MU’TEZİLE KELAMCILARININ KATKILARI <i>Özcan TAŞCI</i>	313
AYDINLANMADAN KÜRESELEŞMEYE BİLGİ DEĞER İKTİDAR İLİŞKİLERİ <i>Mehmet EVKURAN</i>	333
BATI AYDINLANMASINDA VE İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AKLIN OTONUMLUĞU SORUNU: İSLÂM VE DEMOKRASİ <i>İsmail HANOĞLU</i>	361
İSLAM’DA ÇAĞDAŞ AYDINLANMACI SÖYLEMLER: NEGATİF ÖZGÜRLÜK AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME <i>Hasan Yücel BAŞDEMİR</i>	373
TÜRKİYE DEMOKRASİSİNİN GELİŞİMİNDE AYDINLANMACI TUTUMDAN POSTMODERNİST TUTUMLARA EVRİLMENİN SAĞLADIĞI AİDİYET OLANAKLARI <i>Metin TÜRKMEN</i>	387
BALTACIOĞLU DÜŞÜNCESİNDE MİLLİYET DİN EĞİTİM VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DENEME <i>Levent BAYRAKTAR</i>	397
AKIL-KAVRAM İLİŞKİSELLİĞİNDE BUGÜNÜ YENİDEN ANLAMAYA DOĞRU <i>Adem SAĞIR</i>	407

ÖN SÖZ

Ilgaz Felsefe Günleri başlangıçta Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü ile Türk Felsefe Derneği ortaklığıyla hayata geçmiş bir projedir. Bu projenin ilki I. Ilgaz Felsefe Günleri adıyla 4-6 Kasım 2010 tarihinde “Felsefe ve Hayat” konusuyla Ilgaz Milli Parkı’nda gerçekleştirildi. Bu sempozyumun tebliğleri 2011 yılında Otto Yayınları tarafından “Yaşayan Felsefe” adıyla basıldı. Bir sempozyum bildiri kitabı biçiminden oldukça farklı bir tarzda basılan kitap, bu haliyle oldukça ilgi topladı.

II. Ilgaz Felsefe Günleri ise “Aydınlanma-Din-Demokrasi” başlığıyla 13-15 Ekim 2011 tarihlerinde, bir önceki sempozyumun gerçekleştirildiği yerde yapıldı. Bu sempozyuma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü ve Türk Felsefe Derneği’nin yanı sıra Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü ve Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümleri de desteklerde bulundular. Sempozyuma ülkemizdeki birçok üniversiteden çok sayıda akademisyen katıldı. Sempozyumda aydınlanma, din ve demokrasi konuları, sempozyumun misyonu gereği yaşamın içerisindeki sorunları ihmal etmeyecek şekilde Felsefe Tarihi, Sistemik Felsefe, Bilim Tarihi, Türk İslam Düşüncesi Tarihi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi ve Sosyoloji gibi birçok alandan çok sayıda katılımcı tarafından farklı yönleriyle toplam on bir oturumda ele alındı. Bu oturumların sonuncusu da lisans öğrencilerine tahsis edilerek genç akademisyen adaylarının akademik hayata atılmaları için kendilerine bir fırsat tanındı. Bütün oturumlarda sunulan tebliğler, her oturumdan sorumlu müzakereci hocalar tarafından değerlendirildi.

II. Ilgaz Felsefe Günleri’nde “Aydınlanma-Din-Demokrasi” konusu Prof. Dr. Şafak Ural hocamızın önerisiydi. Kendisi konunun önemli olduğunu ve bunun birçok iyi çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayacağını umuyordu; öyle de oldu. Gerçekten de Aydınlanma, felsefe tarihinde önemli bir dönem,

felsefe veya anlayış olarak yer almış ve özellikle din, toplum ve siyaset alanına ciddi etkilerde bulunmuştur. Aydınlanma kavramı, içeriği ve dönemiyle ilgili kesin bir fikir birliği olmasa da genel manada Aydınlanmanın Avrupa medeniyet tarihinin on yedinci yüzyılının son çeyreğiyle on sekizinci yüzyılın sonları arasındaki bir döneme işaret ettiği söylenebilir. Aydınlanma kavramının ilk ve derinlemesine anlamının Almanya'da ve özellikle Immanuel Kant'la birlikte ele alındığı belirtilir. Aydınlanmanın negatif içeriğiyle dine, vahye, imana, metafiziksel unsurlara, kiliseye ve bunlara dayalı sosyal ve siyasi yapıya bir başkaldırıyı barındırdığı ifade edilebilir. Pozitif içeriğiyle ise aydınlanma sosyal, siyasi ve kısaca hayatın her alanında aklı, bilimi, ilerlemeyi ve liberalizmi hâkim kılmak olarak belirtilebilir. Söz konusu aydınlanmanın etkisi Avrupa ve dünyanın muhtelif yerlerinde oldukça yoğun bir şekilde sürse de sonradan bu düşünce bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, aydınlanmanın özellikle katı rasyonalizmi, din karşıtlığı ve siyasi alanda yansı(ma)dığı demokrasi konularında yoğunlaşmıştır.

Dolayısıyla bu tür özellikleri nedeniyle aydınlanma-din-demokrasi ilişkilerinin, ele alınması gerekiyordu. İşte II. Ilgaz Felsefe Günleri Sempozyumu bu konuların ele alınmasında önemli bir aracı rol üstelendi. Elimizdeki bu sempozyum kitabında bir çok akademisyenin gerek aydınlanmanın mahiyeti, gerek aydınlanmaya yönelik eleştiriler ve gerekse de aydınlanmanın İslam ve Türkiye coğrafyasına yansımalarını içeren bildirileri yer almaktadır. Ancak bu bildirilerin kitaptaki sırası, sempozyum oturumlarındaki sırasına göre yapılmadı. Defalarca gözden geçirilen tebliğler içeriğe göre yeniden sıralandı. Bu sıralamada aydınlanmanın tanımı, yansıdığı alanlar, aydınlanma-din, aydınlanma-demokrasi ve aydınlanma-din-demokrasi ilişkilerini, bazı aydınlanma filozoflarının görüşleriyle ilgili tebliğler takip etti. Ardından aydınlanma felsefesine ve filozoflarına yönelik genel ve özel eleştiriler, aydınlanma aklının değerlendirilmesi ve aydınlanmanın muhafazakâr eleştirileri geldi. En sonda ise özelde İslam ve Türkiye örnekleri bağlamında

aydınlanma-din-demokrasi ilişkileri ve günümüze yönelik sosyolojik ve felsefi öneriler içeren çalışmalar yer aldı.

II. Ilgaz Felsefe Günleri'nde lisans öğrencilerine de tebliğ sunma fırsatı verildiğini yukarıda ifade etmiştik. Aynı fırsatı, sundukları tebliğlerin elimizdeki kitapta yer alması konusunda da vermeyi düşünüyorduk. Ancak tebliğlerin son hali elimize ulaştığında yaptığımız değerlendirmede bir takım bilimsel kriterlerden dolayı bunların kitapta yer almaması gerektiğine karar verdik. Buna rağmen lisans öğrencilerinin tebliğlerini sempozyumdaki önemli akademisyenler önünde sunma fırsatı yakalamaları ve onlarla sempozyum ortamını paylaşmaları kendileri için önemli bir tecrübe olmuştur. Fakat tebliğlerinin böyle bir kitapta yer alabilmesi için biraz daha gayret sarf etmelerinin gerektiğini söylememiz lazım gelir.

II. Ilgaz Felsefe Günleri'nin ve elimizdeki bu kitabın sizlerle buluşmasında birçok kişinin emeği geçmiştir. Öncelikle sempozyuma hem tebliğleriyle hem de müzakereleriyle katılan tüm akademisyen hocalarımıza teşekkür etmemiz gerekir. Onlar bilimsel çalışmalarıyla katkıda bulunmamış olsalardı ne bu sempozyum gerçekleşirdi ne de bu kitap oluşurdu. Bu konuda Türk Felsefe Derneği'nin yönetici ve üyelerine özel çaba ve katkılarından dolayı şükranlarımızı sunmak istiyoruz. Sempozyuma maddi ve manevi katkılarından dolayı öncelikle Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ali İbrahim Savaş ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Mehmet Beşirli hocalarımıza, Kastamonu Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Seyit Aydın, Çankırı Belediye Başkanı Sayın İrfan Dinç ve özel katkılarıyla Doç. Dr. Gürbüz Deniz beye şükranlarımızı sunuyoruz. Sempozyumun hazırlanmasında emeği geçen Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölüm Başkanı Prof. Dr. İlhan Yıldız, Arş. Gör. Esat Burak Şaman ve diğer öğretim elemanlarına, Kırıkkale Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Şamil Öçal'a, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kavlak'a, Kastamonu Üniversitesi Fen

Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölüm Başkanı Prof. Dr. Yavuz Unat'a teşekkür ederiz. Ayrıca Çankırı Karatekin Üniversitesi SKS Daire Başkanlığı ile İdari Mali İşler Daire Başkanlığına ve Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğrencilerinden Kimya Bardakçı, Nida Karaduman, Sevilay Aktaş'a ve burada ismini zikredemediğimiz emeği geçen herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

Bu kitabın felsefe ve bilim dünyasına katkılar sağlaması ve hayırlı olması ümidiyle...

Yrd. Doç. Dr. Ömer BOZKURT

Çankırı 2012